

Het Nederlands Kamerorkest

eerste violen	Thomas Magyar, <i>1e concertmeester</i> Piet Nijland, <i>plv. 1e concertmeester</i> Carla Rossican Alick Mayhew Ton Wilmes Richard Kilmer Jean Tassoul Denyse Vermeulen
tweede violen	Jacques Hartog, <i>aanvoerder</i> Wim Breemer Jeanne van Tol Vladimir Javornik Wim van Keulen Hideki Oguni
altviolen	Joke Vermeulen, <i>aanvoester</i> Mary Ingham Kees Hoving Jenny Lea <i>vacature</i>
violoncelli	Piet Lentz, <i>aanvoerder</i> Bengt Widlund Toon Doorn Anke Bouma
contrabas	Lion Groen Herbert Slegers
clavecimbel	Janny van Wering
hobo	Han de Vries Frank van Koten
hoorn	Hans Dullaert Helenus Hannecart
met medewerking van:	
fluit	Adriaan Bonsel
fagot	John Mostard Henny Schulpzand

HOLLAND FESTIVAL 1971

's-Gravenhage

Ned. Congresgebouw
Prins Willem-Alexanderzaal
21 juni 20.30 uur

dirigent

Het Nederlands Kamerorkest

Szymon Goldberg

solisten

Erna Spoorenberg, sopraan

Carla Rossican, Jacques Hartog
Thomas Magyar en
Piet Nijland, viool

Maria Cogen, Marijke Smit Sibinga,
Janny van Wering en
Rienk Jiskoot, clavecimbel

A. Vivaldi

Concert voor vier violen en
orkest in b kl. t.

J. S. Bach

Concert voor vier clavecimbel en
strijkorkest in a kl. t., BWV 1065

A. Schönberg

Tweede Strijkkwartet op. 10

pauze

F. Schubert

Symfonie nr. 5 in Bes gr. t.

Het Nederlands Kamerorkest

opgericht in 1955, bestaat uit een vaste kern van ongeveer 25 strijkers, een claveciniste en – dit jaar voor het eerst – twee hobo's en twee hoorns.

Sedert de oprichting berust de muzikale leiding bij Szymon Goldberg, die zelf ook vaak als aanvoerder of solist optreedt. Begin 1964 werd naast hem de jonge Amerikaan David Zinman benoemd tot vast dirigent van Het Nederlands Kamerorkest.

In de loop der jaren heeft Het Nederlands Kamerorkest niet alleen veelvuldig geconcentreerd in talloze grote en kleine plaatsen overal in ons land, maar het heeft ook vele buitenlandse concertreizen gemaakt. Het orkest heeft zijn medewerking verleend aan verschillende Europese muziekfestivals (Edinburgh, Aix-en-Provence, Athene, Florence, Holland Festival e.a.). Bovendien heeft het o.a. concertreizen gemaakt door de Verenigde Staten en Canada (3 keer); Japan; Scandinavië, Duitsland (3 keer), Italië (10 keer); Frankrijk enz.

Vele befaamde Nederlandse en buitenlandse dirigenten en solisten zijn met Het Nederlands Kamerorkest opgetreden.

Szymon Goldberg

De muzikale begaafdheid van de in 1909 in Polen geboren Szymon Goldberg bleek reeds vroeg. Op 8-jarige leeftijd werd hij leerling van Carl Flesch te Berlijn en als 16-jarige werd hij benoemd tot concertmeester van het Dresdens Philharmonisch Orkest. Vier jaar later benoemde Furtwängler hem tot concertmeester van het Berlijns Philharmonisch Orkest, welke functie hij bekleedde tot 1934. Op zijn 21e jaar vormde hij een trio met Paul Hindemith en Emanuel Feuermann en daarna een duo met Lili Kraus. Concertreizen volgden over de gehele wereld. In 1942, op tournee door het toenmalige Nederlands Indië werd Szymon Goldberg overvallen door de oorlog; tijdens zijn internering aldaar kreeg hij vele contacten met Nederlanders. In de loop der jaren leidde hij verschillende kamerorkesten in tal van landen van Europa, in Israël, Australië, Noord- en Zuid-Amerika en Zuid-Afrika. In 1955 aanvaardde Szymon Goldberg de uitnodiging om de muzikale leiding van Het Nederlands Kamerorkest op zich te nemen. Onder de symfonieorkesten, welke Szymon Goldberg de laatste jaren gedirigeerd heeft, zijn o.a. te noemen het B.B.C. Symphony Orchestra, het Aspen Festival Orchestra, het Boston Symphony Orchestra bij gelegenheid van het Tanglewood Festival, het London Symphony Orchestra en – op uitnodiging van George Szell – het Cleveland Orchestra.

Erna Spoorenberg

Erna Spoorenberg werd geboren te Djakarta, maar reeds vroeg kwam zij naar Nederland, waar zij piano en viool begon te studeren. Op 11-jarige leeftijd kreeg zij haar eerste zanglessen en toen zij 14 jaar was zong zij de moeilijke partij van de 'Königin der Nacht' uit de 'Zauberflöte' van Mozart.

Terwijl zij haar vioolstudie aan het Amsterdams Conservatorium bij Julius Röntgen voltooide, ontving zij tegelijkertijd zanglessen van de bekende pedagoge Aaltje Noordewier-Reddingius.

Inmiddels had zij besloten zangeres te worden en maakte haar debuut toen zij nog op het conservatorium was. Kort daarna al werd zij uitgenodigd voor een gastoptreden bij de Weense Staatsopera, wat resulteerde in een vast contract, waarmee haar opera-carrière begon.

Maar Erna Spoorenberg is niet alleen bekend als opera-zangeres. In zeer korte tijd maakte zij ook naam als concert- en liederen-zangeres en met haar vaste begeleider Géza Frid maakte zij regelmatig tournees door geheel Europa.

In ons land en ook de meeste andere landen van Europa is Erna Spoorenberg met alle grote orkesten opgetreden, terwijl zij ook regelmatig aan oratorium-uitvoeringen meewerkt. Ook is zij geregeld te beluisteren over radio en televisie.

Zij vervult verder regelmatig gast-engagements bij de 'Deutsche Oper' in West-Berlijn en bij de Staatsopera in Hamburg.

**Carla Rossican
Jacques Hartog
Thomas Magyar
Piet Nijland**

Carla Rossican studeerde bij de vroegere concertmeester van het Concertgebouworkest, Ferdinand Helman en zette haar studie voort bij Oscar Back.

In 1938 werd zij benoemd tot concertmeester van de Arnhemse Orkest Vereniging o.l.v. Jaap Spaanderman; na een verblijf in het buitenland – zij maakte o.m. deel uit van het Orchestre de Chambre de Lausanne – verbond zij zich aan het Radio Philharmonisch Orkest.

Sinds 1960 maakt Carla Rossican deel uit van Het Nederlands Kamerorkest; zij is tevens lid van het ensemble Benedetto Marcello.

Jacques Hartog studeerde aan het Maastrichts Conservatorium en zette zijn studie voort bij Jo Juda, Herman Krebbers en Oscar Back. Hij was als violist werkzaam bij verschillende orkesten, o.a. bij het Residentie Orkest, waarvan hij negen jaar deel uitmaakte.

In 1962 formeerde hij een strijkkwartet, dat zowel in Nederland als daarbuiten veelvuldig optrad; als solist trad hij o.m. in Portugal op, waar hij in 1967 alle vioolsonates van Beethoven ten gehore bracht. Sinds 1 september 1968 is Jacques Hartog als aanvoerder der tweede violen verbonden aan Het Nederlands Kamerorkest.

Thomas Magyar, geboren te Budapest, maakte na de eerste wereldoorlog kennis met Nederland, toen hij als pleegkind voor korte tijd in Utrecht was. Hij studeerde bij Karl Hubay en Carl Flesch.

Concerttournees voerden hem weer naar Nederland; sinds 1938 woont hij hier en hij bezit de Nederlandse nationaliteit.

Hij gaf concerten in vrijwel alle delen van de wereld; sinds de oprichting in 1955 maakt hij als concertmeester deel uit van Het Nederlands Kamerorkest.

Piet Nijland studeerde aan het Amsterdams Conservatorium en zette zijn studie voort bij Carl Flesch en Szymon Goldberg. Geruime tijd maakte hij deel uit van het Röntgen Kwartet. In 1948 vormde hij samen met Willem Noske, Carel van Leeuwen Boomkamp en Hans Schouwman het ensemble Sonata da Camera. Sedert de oprichting van Het Nederlands Kamerorkest is Piet Nijland, eerst als aanvoerder der tweede violen en sinds 1960 als plaatsvervangend eerste concertmeester, aan dit orkest verbonden.

Maria Cogen
Marijke Smit Sibinga
Janny van Wering
Rienk Jiskoot

Maria Cogen studeerde piano aan het Koninklijk Muziek-conservatorium te Gent waar zij op 16-jarige leeftijd een eerste prijs voor piano behaalde. Zij legde zich er eveneens toe op begeleiding, kamermuziekspel en de theoretische facetten van de muziek. Zij zette haar studie voort aan het Koninklijk Conservatorium te 's-Gravenhage waar zij o.l.v. Janny van Wering met een speciale onderscheiding haar eindexamen verwierf. Zowel in België als in Nederland treedt Maria Cogen regelmatig op.

Marijke Smit Sibinga studeerde aan het Amsterdams Conservatorium piano bij Nelly Wagenaar en daarna clavecimbel bij Janny van Wering. In Parijs zette zij haar studies voort onder leiding van Aimée van de Wiele, leerlinge van Wanda Landowska. Zij treedt regelmatig op met de Nederlandse orkesten, evenals voor radio en televisie en maakte verschillende buitenlandse tournees. In 1964 verwierf zij een Edison voor haar grammofoonplaat 'Oud-Nederlandse Klaviermuziek'. Sinds oktober 1969 is Marijke Smit Sibinga claveciniste van de Ned. Omroep Stichting als opvolgster van Janny van Wering.

Janny van Wering studeerde piano en clavecimbel aan het Amsterdams Conservatorium. Zij beëindigde deze studies achtereenvolgens in 1932 en 1934. Daarna stelde zij zich in Parijs onder leiding van de claveciniste Pauline Aubert. In 1936 ontving zij de 'Röntgenprijs'. In 1945 werd zij benoemd als claveciniste bij de Ned. Radio Unie; in 1955 volgde haar aanstelling bij het Nederlands Kamerorkest. Zij is voorts hoofdlerares aan de conservatoria te Den Haag en Rotterdam. Janny van Wering maakte vele tournees en trad als soliste op met talrijke orkesten.

Rienk Jiskoot studeerde clavecimbel (bij Janny van Wering), piano en orgel aan het Koninklijk Conservatorium te 's-Gravenhage, studies die met verschillende prijzen werden afgesloten. Zo verwierf hij de Fock-medaille voor orgel en de Nicolai-prijs voor clavecimbel, beide met onderscheiding. Hij zette zijn orgelstudie voort in Rome bij Flavio Benedetti Michelangeli. Hij maakte verschillende buitenlandse tournees o.a. met het gezelschap Sonata da Camera en met het Nederlands Kamerkoor. Hij is docent orgel en clavecimbel aan het Koninklijk Conservatorium te 's-Gravenhage.

**Antonio Vivaldi – Concert voor vier violen en strijkorkest in
1675-1741 b kl. t.**

Allegro

Largo

Allegro

Antonio Vivaldi leefde omstreeks 1700, een tijdperk, waarin de Italiaanse vioolbouwkunst haar grootste bloei bereikte door de onvergetelijke scheppingen van Antonio Stradivarius (1640-1737). Geen wonder, dat het vervaardigen van zulke heerlijke instrumenten de componisten inspireerde om de strijkinstrumenten zo gunstig mogelijk te doen uitkomen. Dat Vivaldi, die zelf een groot violist was, daarin geslaagd is, bewijzen wel zijn talrijke concerten, waarvan hedenavond een zal worden uitgevoerd en waarin niet minder dan vier violen solistisch behandeld zijn

Het eerste deel (Allegro) heeft de voor Vivaldi typerende rondovorm, waarin het hoofdthema, waarin het stijgende kwarten-motief een belangrijke rol speelt, bijvoorbeeld eerst in a-klein, daarna in C-groot verschijnt. Het tweede deel (Largo) is in harmonisch opzicht bijzonder interessant. Het begint niet op de tonica, maar op een tussendominant (voor de vierde trap) en het staat stil op de dominant. De tweede episode bestaat uitsluitend uit gebroken akkoorden. Het derde deel (Allegro) is in de zesachtstenmaat geschreven en draagt een speels karakter.

**J. S. Bach – Concert voor vier clavecimbel en strijkorkest in
1685-1750 a kl. t., BWV 1065**

Allegro
Largo
Allegro

Bachs Concert voor vier clavecimbel is geen oorspronkelijke compositie. Het is een bewerking van een concert voor vier violen en strijkorkest van Antonio Vivaldi, de Venetiaanse violist, componist en tijdgenoot (1675-1741) voor wiens werk Bach grote sympathie koesterde. Reeds eerder had hij vioolconcerten van Vivaldi tot clavecimbelstukken omgewerkt.

Vivaldi's concert voor vier violen stond in b-klein. Bach transposeerde het stuk naar a-klein.

Wanneer Bach de bewerking van een bestaand muziekstuk op zich nam, was nimmer sprake van een transcriptie-zonder-meer. Met het omzetten van Vivaldi's concert voor vier violen tot Bachs concert voor vier clavecimbel, is, zoals Arnold Schering het eens heeft uitgedrukt, 'ein völlig freies und eigenes Schalten' gemeoid geweest. Inderdaad heeft Bach met meesterhand beschikt over het werk van zijn collega, dat hij op deze manier een dubbelbestaan verleende.

Arnold Schönberg – Tweede strijkkwartet op. 10

1874-1951

(door de componist voor
strijkorkest bewerkt)

Mässig

Sehr rasch

Litanei (sehr langsam)

Entrückung (sehr langsam)

Schönberg werd op 13 september van het jaar 1874 te Wenen als zoon van een zakenman geboren. Zijn vader overleed in 1889. Schönberg moest toen in zijn onderhoud voorzien als bankbediende. Toen de bank in 1895 failliet ging besloot Schönberg zich aan de toonkunst te wijden. Omstreeks 1900 was hij werkzaam op het gebied van de lichte muziek, maar langzamerhand wist hij zich een arbeidsterrein op het gebied van de serieuze muziek te veroveren. Zo werd hij in 1925 benoemd tot compositieleraar aan de Akademie der Künste te Berlijn. Na de machtsovername door Hitler keerde hij Duitsland de rug toe en vestigde hij zich in de V.S., waar hij vanaf 1935 tot zijn dood de leiding had van de compositieklas aan de Universiteit te Los Angeles.

In dit tweede strijkkwartet (geschreven in 1907-'08) blijkt de sterke verbondenheid met de romantische stijl, die in het wezen van Schönberg valt waar te nemen. In de eerste plaats kan in dit verband genoemd worden het gebruik van het vocaal-literaire element; want in het derde en vierde deel commentarieert een sopraanstem d.m.v. gedichten van Stephan George a.h.w. de bedoelingen van de componist. Uit het aan de finale ten grondslag liggende gedicht – Entrückung geheten – blijkt dat Schönbergs ideeën en gedachten volmaakt romantisch op een onbekende, een nieuwe, een betere, fantastische wereld waren gericht. Maar ook dat dit verlangen naar het nieuwe, het onbekende betekende: breken met het oude.

Juist in de finale gaf Schönberg blijk van zijn vernieuwingsdrang, en het zal dit deel zijn, dat bij de première van het werk een schandaal veroorzaakte. In zijn gedurfde harmoniek blijkt niet alleen een zoeken naar – en een vinden van – nieuwe klanken; deze nieuwe klanken hadden voor de oren van onze voorvaders alle banden met het verleden verbroken. Na vijftig jaar hebben ze inmiddels veel van hun 'verschrikking' verloren! Deze finale is zo te zeggen 'vrij-tonaal', er ligt in feite geen bepaalde grondtoon aan ten grondslag en ook daarmee wijst hij duidelijk de weg die Schönberg zou gaan; een weg, die enkele jaren later zou uitmonden in de bewust beleden atonaliteit en de dodecafonie. Ook het in het derde deel verklankte gedicht is niet zonder bepaalde bedoeling gekozen; het is alsof Schönberg zich – toen hij deze woorden koos – bewust was van de moeilijke en eenzame weg die hij in alle eenzaamheid zou moeten gaan.

Thematisch is dit derde deel verbonden met het eerste en tweede; het verwerkt a.h.w. de gegevens die hierin zijn geëxposeerd. Het tweede deel is een Scherzo. Ook hierin toont hij zich bewust te zijn van de consequenties van zijn vernieuwingsdrang: aan het slot van het Trio citeert hij het volksliedje: Ach mein lieber Augustin, alles ist hin!

Het eerste deel tenslotte staat in thematisch en harmonisch opzicht het dichtst bij het verleden.

Zo is het strijkkwartet op. 10 in vele opzichten document humain et historique. In vele opzichten – technisch zowel als stilistisch – zijn de banden met het verleden, met de Romantiek, evident.

Daarnaast bevat het verschillende elementen die naar zijn toekomst wijzen:

Ich fühle Luft von anderem planeten...

Litanei

Tief ist die trauer, die mich umdüstert,
Ein tret ich wieder, Herr! in dein haus...
Lang war die reise, matt sind die glieder,
Leer sind die schreine, voll nur die qual.
Durstende zunge darbt nach dem weine,
Hart war gestritten, starr ist mein arm.
Gönne die ruhe schwankenden schritten,
Hungrigem gaume bröckle dein brot!
Schwach ist mein atem rufend dem traume,
Hohl sind die hände, fiebernd der mund.
Leih deine kühle, lösche die brände,
Tilge das hoffen, sende das licht!
Gluten im herzen lodern noch offen,
Innerst im grunde wacht noch ein schrei...
Tote das sehnen, schliesse die wunde!
Nimm mir die liebe, gieb mir dein glück!

Entrückung

Ich fühle luft von anderem planeten.
Mir blassen durch das dunkel die gesichter
Die freundlich eben noch sich zu mir drehten.
Und bäum und wege die ich liebte fahlen,
Dass ich sie kaum mehr kenne und du lichter
Geliebter schatten – rufer meiner qualen –
Bist nun erloschen ganz in tiefern gluten
Um nach dem taumel streitenden getobes
Mit einem frommen schauer anzumuten.
Ich löse mich in tönen, kreisend, webend,
Ungründigen dank und unbenamten lobes
Dem grossen atem wunschlos mich ergebend,
Mich überfährt ein ungestümes wehen
Im rausch der weihe wo inbrünstige schreie
In staub geworfner beterrinnen flehen:
Dann seh ich wie sich duftige nebel lüpfen
In einer sonnerfüllten klaren freie
Die nur umfängt auf fernsten bergeschlüpfen.
Der boden schüttert weiss und weich wie molke...
Ich steige über schluchten ungeheuer.
Ich fühle wie ich über letzter wolke
In einem meer kristallinen glanzes schwimme –
Ich bin ein funke nur von heiligen feuer
Ich bin ein dröhnen nur der heiligen stimme.

Stefan George

F. Schubert – Symfonie nr. 5 in Bes gr. t.

1797-1828

Allegro
Andante con moto
Menuetto: Allegro molto
Allegro vivace

Schubert componeerde zijn vijfde symfonie in september-oktober 1816; in de herfst van dat jaar vond ook de eerste uitvoering plaats, bij Otto Hatwig in de Schottenhof te Wenen. De eerste openbare uitvoering werd pas in 1873 in Londen gegeven.

De orkestbezetting van de symfonie bestaat uit strijkers, één fluit, twee hobo's, twee fagotten en twee hoorns. Het is de bezetting die wij van verscheidene pianoconcerten van Mozart en vele symfonieën van Haydn kennen, een combinatie, die anno 1816 in de Oostenrijkse symfonische muziek allerminst normaal was.

Intussen is het niet alleen de instrumentatie welke associaties met de achttiende eeuw oproept. Zij is veeleer het gewaad, waarin een muzikale gedachtenwereld gekleed is, die al evenzeer nauw verwant is met de door Schubert zo zeer bewonderde componisten Haydn en Mozart. Van het gevecht met Beethoven, dat het karakter van zo vele van zijn scheppingen zou determineren, is hier geen sprake. Schubert belijdt hier zeer openlijk zijn liefde voor de componisten, wier werken tijdens zijn studietijd zijn dagelijks brood waren; hij spreekt hun taal, maar drukt daarin toch reeds iets van zichzelf uit, wat vooral uit het tweede en derde deel blijkt.

De symfonie is in ieder opzicht één der gaafste (zij het dan ook niet een der 'diepste') instrumentale werken, die Schubert geschreven heeft. Het instrumentarium is met volstrekt meesterschap gehanteerd en de ideale verhoudingen van de delen ten opzichte van elkaar en de heldere structuur van elk deel afzonderlijk tonen aan dat ook dit element van het 'vak' geen geheimen voor hem bezat. En zo men al bezwaar zou kunnen hebben tegen de geringe contrastwerking van de thema's der snelle delen, dan wordt dit ruimschoots vergoed door het bekoorlijke spel, dat de componist met die gegevens bedrijft.

Ondanks de schaduwen, die onverwachte chromatische modulaties vooral in het Andante teweeg brengen, is de einddruk van de symfonie die van bevrijding, van onbezwaardheid. In zijn vierde (Tragische) symfonie had hij zich van Beethoven bevrijd. Spoedig zou hij zich ook aan het schoolmeestersbestaan ontworstelen.

Deze feiten kunnen wellicht enigszins verklaren waarom Schubert juist in deze fase van zijn leven in staat was zulk een zonnig werk te schrijven.

M. F.